

Committee on Archival Legal Matters, ICA/CLM 1996-2004, ICA study 19.

Međunarodno arhivsko vijeće (International Council on Archives) objavilo je još jednu od svojih izvrsnih studija. Na web stranici MAV-a (<http://www.ica.org>) besplatno je, u pdf obliku, dostupna studija nastala radom MAV-ovog Odbora za arhivska pravna pitanja. Odbor je osnovan 1992. g. na MAV-ovom kongresu u Montrealu, započeo je s radom 1993., ukinut je na kongresu u Beču 2004. Svatko tko je imao priliku, i zadovoljstvo, sudjelovati na nekom od skupova Odbora, ta događanja može istaknuti kao ideal kojem treba težiti - visoka kvaliteta radova udružena s dobrom organizacijom i kratkoćom skupova dobitna je kombinacija.

Andreas Kellerhals, ravnatelj Švedskog federalnog arhiva, napisao je predgovor publikacije u kojem naglašava kako arhivi moraju poštivati zakone, štiti ih i činiti razumljivima. Arhivistima kao vodič u interpretiranju zakona služi Etički kodeks. Claes Gränström, predsjednik Odbora, u uvodu daje pregled osnivanja, rada i ukinuća Odbora. Studija je rezultat rada Odbora, ali nikako ne i zadnja riječ na ovom području koje se velikom brzinom razvija i mijenja. Rasprava o ovim pitanjima je izuzetno važna, a arhivisti se ne smiju ograničiti isključivo na arhivske propise, nego i na one srodne njima, koji i te kako utječu na arhivsko i uredsko poslovanje.

Studiju tvori sedam radova:

1. Viktoras Domarkas, *Principle for archives and records legislation.*

Legislativa je skup povezanih načela i pravila dogovorenih kroz formalne mehanizme kako bi se reguliralo rukovođenje i ponašanje društva. Rad, putem teorijskog objašnjenja i primjera, navodi temeljna načela koja treba odrediti u svakom arhivskom zakonodavstvu:

- jedan arhivski zakon ili nekoliko propisa o gradivu; svaka država može odabrati da se pitanjima gradiva i arhiva bavi jednim propisom, ili s nekoliko njih, no statutarne odredbe i definicije uvijek trebaju biti jasne i konzistentne;

- definicija gradiva i arhiva; ne postoji jedna definicija gradiva i arhiva. Ove pojmove u arhivskoj legislativi treba definirati i koristiti bez dvosmislenosti i nejasnoća, a također moraju biti u skladu sa srodnim zakonima;

- nadležnost; mora se odrediti na koga se arhivska legislativa odnosi. Uz državna tijela, svakako treba razmisliti i o obuhvaćanju organizacija koje obavljaju javne funkcije;

- neotuđivost i neprenosivost javnog gradiva i arhiva; državni arhiv mora imati pravo da, kroz ustanovljene mehanizme, obavi nadzor, povrati i zaštiti javno gradivo koje je, ili za koje se vjeruje da će biti, privatizirano;

- gradivo privatnog sektora; državnom arhivu treba dati pravo i mogućnosti da legalnim putem nabavlja privatno gradivo, u svrhu adekvatne zaštite, ili obogaćivanja fonda arhiva;

- utemeljenje, odgovornosti i struktura arhivskih institucija; zakon o arhivima i gradivu treba definirati jasnu zadaću i široke funkcije državnog arhiva što će mu omogućiti ključnu ulogu u upravljanju svim fazama životnog ciklusa gradiva;

- kome je arhiv odgovoran; državni arhiv mora biti utemeljen unutar državne uprave pod, ili nad, značajnim ministarstvom, kako bi vodio i nadzirao uredsko poslovanje i upravljanje informacijama u tijelima uprave;

- savjetodavno tijelo; može se osnovati savjetodavno tijelo za jačanje veza s upravom i privatnim sektorom kako bi državni arhiv uistinu zadovoljavao javne potrebe;

- državna arhivska koordinacija; državnom arhivu treba dati vodeću ulogu unutar arhivske zajednice (koja obuhvaća javne i privatne arhive) kako bi se olakšalo razvoj državnog arhivskog sustava ili mreže;

- uredsko poslovanje; uredsko i arhivsko zakonodavstvo treba nalagati državnom arhivu da razvija, odobrava i ocjenjuje savjetodavne i obvezne standarde i pravila za adekvatno i brižno čuvanje gradiva u tijelima uprave, te obavlja nadzor nad upravljanjem gradivom od samog stvaranja kako bi se spriječilo nepropisno izlučivanje i osiguralo autentičnost, integritet i korištenje gradiva;

- vrednovanje i izlučivanje; uredsko i arhivsko zakonodavstvo treba odrediti da se javno gradivo ne smije prenositi, migrirati, mijenjati, brisati ili uništavati bez odobrenja državnog arhiva. Uloge državnog arhiva i tijela uprave u vrednovanju i izlučivanju gradiva treba definirati i navesti tijelo koje u zadnjoj instanci donosi odluke;

- prijenos gradiva u arhiv; legislativa treba tražiti od tijela uprave da pravovremeno i sustavno predaju arhivsko gradivo državnom arhivu ili relevantnoj instituciji koju odredi državni arhiv. Državni arhiv može preuzeti brigu o pravilnom upravljanju, kontroli i zaštiti gradiva bez obzira gdje je pohranjeno;

- sređivanje i opis gradiva; državni arhiv treba imati vodeću ulogu u razvoju i objavljivanju standarda za sređivanje i opis gradiva;

- korištenje gradiva; korištenje javnog gradiva, određeno propisanim uvjetima i izuzetima zbog zaštite privatnosti, autorskog prava i zaštite tajnosti, pravo je koje se, po mogućnosti, daje jednim zakonom. Ograničenja dostupnosti ne smiju biti trajna. Tijelo određeno za to, može odobriti izuzetke kod korištenja gradiva čije je korištenje ograničeno, ili promijeniti rokove dostupnosti;

- čuvanje; legislativa treba odrediti ulogu državnog arhiva u pravilnom čuvanju i zaštiti zapisa i gradiva osiguravajući mu potrebna sredstva, opremu i zgrade te omogućujući mu da javnim tijelima i tijelima uprave propiše neophodne standarde;

- sankcije; zakon treba odrediti sankcije kako bi se provela temeljna načela čuvanja i zaštite gradiva.

2. Rolande Depoortere, *Access to archives and data protection*.

Radna grupa Odbora analizirala je tri glavne teme: dostupnost gradiva općenito, dostupnost službenih dokumenata, zaštitu osobnih podataka. Brojni međunarodni tekstovi, kao npr. UN Povelja o ljudskim pravima, proklamiraju pravo građana na slobodu informiranja i mišljenja. Pravni su propisi, vezani uz ova pitanja, različiti, ovisno o zemlji. Pojmovi kao što su *dostupnost*, *korištenje*, *tajno* nemaju u svim zemljama identično značenje, a za njihovo su razumijevanje važni pravni i kulturni kontekst. Zaštita osobnih podataka, odnosno privatnosti, u zadnjih trideset godina, kako se razvija digitalna tehnologija, dobiva na važnosti. Ne postoji univerzalno prihvaćena definicija koncepta privatnosti. Zakoni koji reguliraju korištenje i dostupnost arhivskoga gradiva nisu uvijek usklađeni sa zakonima o zaštiti privatnosti. Ono što je zajedničko skoro svim sustavima zaštite privatnosti je postojanje tijela, koje je zaduženo za kontrolu primjene relevantnog zakona, koje nije dio arhivske službe niti je samo stvaratelj gradiva na koje se zakon primjenjuje.

3. Udo Schäfer, *Authenticity: electronic signatures or trusted custodian*.

Autor se bavi međunarodnim i europskim zakonima o elektroničkom potpisu te na primjeru Njemačke raspravlja o zakonima vezanim uz autentičnost dokumenta, odnosno čuvara kojima se vjeruje.

4. Josef Zwicker, *Some problems of authentic in an electronic environment*.

Rad je posvećen nekim problemima autentičnosti u elektroničkom okruženju. Prvi i temeljni razlog nastanka gradiva je dokazivanje zakonom priznatih prava; dokumenti su instrument upravljanja organizacijom; spisi su preduvjet društvene i pravne odgovornosti; arhivi su i kulturno dobro. No, samo autentični zapisi mogu poslužiti u nabrojane svrhe. Autor raspravlja o pitanjima vezanim uz autentičnost elektroničkih zapisa te naglašava kako su za osiguranje pouzdanosti i autentičnosti, u arhivskom smislu, potrebne pravne norme, tehnička sredstva te adekvatno upravljanje i organizacija.

5. Gary Peterson, *New technologies and copyright: the impact on the archives*.

Autor se ovog vrlo dobrog rada bavi temom novih tehnologija, autorskog prava i njihovim utjecajem na arhive i arhiviste. Živimo u društvu koje proživljava fundamentalnu promjenu s pet stoljeća stare tiskane riječi na elektroničku. Kako se ova promjena dešava, države se bore prilagoditi svoje zakone o autorskom pravu novoj tehnologiji. Relevantni zakoni stari su tri stoljeća i temelje se na zaštiti tiskanog materijala. Kao odgovor na nove izazove na području autorskog prava 20. prosinca 1996. godine potpisan je novi ugovor, poznat kao World International Property Organization Copyright Treaty. Države su u procesu prilagođavanja svojih zakona ovom ugovoru i njegovoj ratifikaciji.

6. Władysław Stępnia, *Controversies around legal grounds for the settlement of international archival claims.*

Dana 8. travnja 1983. u Beču je, na međunarodnoj UN-ovoj konferenciji, usvojena Bečka konvencija o sukcesiji država glede državne imovine, arhiva i dugova. Dana 24. siječnja 1984. generalni sekretar Međunarodnog arhivskog vijeća uputio je svim državama članicama pismo s priloženim mišljenjem o Konvenciji. MAV-ova procjena Konvencije iznosi kako Konvencija ne daje dovoljno podloge za bavljenje problemima sukcesije država vezanim uz arhivsko gradivo. Stoga stručni tim MAV-a preporuča državama, koje zanimaju ova pitanja, da slijede sporazume uključene u izvješće glavnog ravnatelja UNESCO-a, izneseno na 20. sjednici te organizacije 1978.

7. Khalid Hafiz Abu Dayeh, *Palestine archives: dispersal, destruction and reconstruction.*

Arhivsko je gradivo važan dio pisane povijesti nacije, ono ljudima omogućuje upoznavanje sa stvarima koje su se desile u prošlosti, odražava sve vrste ljudske aktivnosti. Nacionalni arhivski centar Palestine utemeljen je 1995. Centar i vladina tijela odmah su prepoznala važnost dokumentarne baštine Palestine koja se nalazi na raznim mjestima i treba biti vraćena svojim zakonitim čuvarima. Palestina je okupirana od 1518. i sve su strane administracije do 1995. prenosile gradivo na svoja područja, što je dovelo do raseljavanja i uništenja arhiva. Bilateralnom i multilateralnom suradnjom, te uz međunarodnu pomoć, Palestina nastoji rekonstruirati svoje arhive.

Iako obimom relativno mala, ova edicija sa 73 stranice teksta i te kako zavrđuje čitanje i prijevod (napravljen od strane vrsnog pravnika koji poznaje, uz problematiku kojom se bave radovi, i arhivsku struku), ako ne cijele publikacije, ono barem nekih radova, na hrvatski jezik. Literatura o arhivskom zakonodavstvu, na hrvatskom jeziku, prilično je oskudna. Ova bi publikacija, što joj je i namjena, pomogla hrvatskim arhivistima u razumijevanju temeljnih pitanja vezanih uz načela arhivske legislative, autentičnost gradiva, autorsko pravo, zaštitu privatnosti, međunarodno arhivsko pravo i dr.

Živana Hedbeli